

K nové Strategické koncepci Aliance

Jedním z hlavních dokumentů přijatých na washingtonském summitu NATO je nová „Strategická koncepce Aliance“, která představuje po Severoatlantické smlouvě druhý nejdůležitější dokument NATO. Zatímco Severoatlantická smlouva vyjadřuje důvod existence Aliance, strategická koncepce se zabývá její charakteristikou, cíli a způsoby jak těchto cílů dosáhnout. Schéma základních koncepčních dokumentů NATO uvádí obr.

Generální tajemník NATO Javier Solana v souvislosti s přijetím nové strategické koncepce prohlásil: „Strategická koncepce nám poskytne vodítko umožňující orientaci v problémech, kterým budeme čelit v příštích padesáti letech. Zároveň signalizuje přechod od Aliance zaměřené především na společnou obranu k Alianci, která bude garantem bezpečnosti v Evropě a obráncem demokratických hodnot jak uvnitř, tak i za našimi hranicemi.“

Předchozí Strategická koncepce Aliance

Předchozí Strategická koncepce Aliance, přijatá na summitu v Římě v roce 1991, byla v rozhodující míře ovlivněna rozpadem Varšavské smlouvy, vyhlášením nezávislosti pobaltských států, rozpadem bývalé Jugoslávie, neúspěšným pokusem o státní převrat v bývalém Sovětském svazu a válkou v Perském zálivu.

Koncepce zdůrazňovala různorodou povahu a obtížnou předvídatelnost bezpečnostních rizik, nutnost brát v úvahu konvenční a jaderné síly Sovětského svazu, zachování strategické rovnováhy v Evropě a možnost dosažení cílů Aliance politickými prostředky.

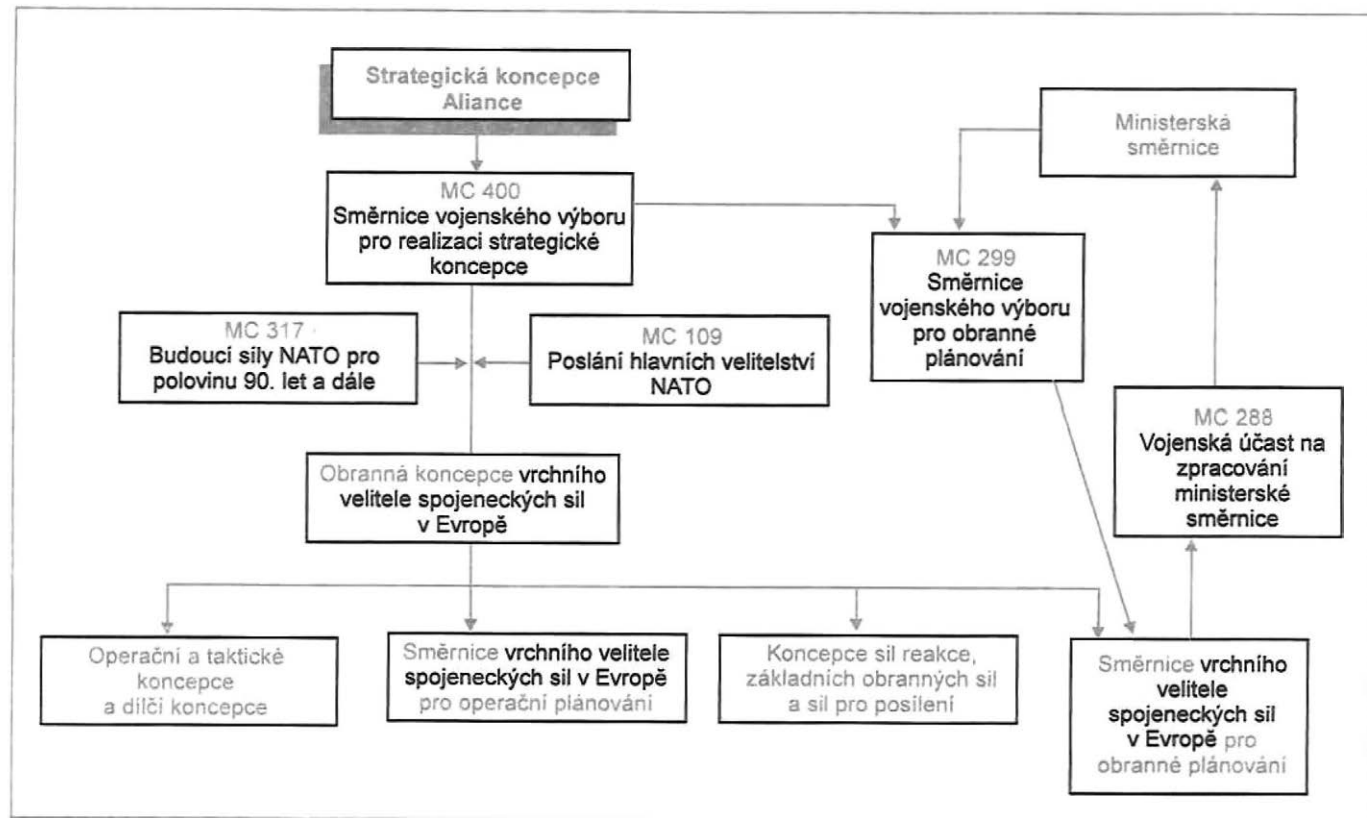
Značná pozornost byla věnována širokému pojetí bezpečnosti založené na třech vzájemně se doplňujících prvcích – dialogu, spolupráci a společné obraně. V oblasti společné obrany se zdůrazňovala mj. delší doba výstrahy, snižování a reorganizace ozbrojených sil, různorodost bezpečnostních rizik a přetrvávající sovětská hrozba. Při výstavbě ozbrojených sil byla pozornost věnována především zvýšení jejich pohyblivosti, pružnosti a schopnosti rozšíření.

Hlavní důvody revize Strategické koncepce Aliance

Rozhodnutí o revizi strategické koncepce bylo přijato na summitu v Madridu v červenci 1997. Návrh doporučení byl vypracován Radou NATO a schválen na zasedání ministrů obrany a ministrů zahraničních věcí Aliance 2., resp. 16. prosince 1997. Revizí strategické koncepce se zabývala rovněž všechna následná zasedání ministrů zahraničních věcí a obrany členských států NATO.

Vypracováním návrhu nové strategické koncepce byla pověřena skupina pro koordinaci politiky (*Policy Coordination Group*), které předsedá zástupce generálního tajemníka pro obranné plánování a politiku Anthony J. Cragg. Skupina zahájila činnost počátkem roku 1998, konečná verze návrhu byla dokončena bezprostředně před

SCHÉMA ZÁKLADNÍCH KONCEPČNÍCH DOKUMENTŮ NATO

Obr.

washingtonským summitem. **Platnost koncepce má být výrazně delší než obvyklých pět až sedm let.**

Hlavním důvodem revize strategické koncepce byla zásadní změna geostrategického prostředí, zejména rozpad Sovětského svazu, který proběhl jen týden po summitu v Římě a vývoj v oblasti operací na udržení míru a krizového managementu.

Rozpad Sovětského svazu vytvořil zcela novou bezpečnostní situaci, ve které ztratil význam jeden ze základních bezpečnostních úkolů Aliance – udržení strategické rovnováhy. Aliance se stala vojensky nejsilnější organizací na světě. Zároveň s tím se však objevily otázky o smyslu existence NATO jako tradiční organizace společné obrany.

Vývoj v oblasti operací na udržení míru a krizového managementu byl ovlivněn zejména zkušenostmi z války v Perském zálivu a krize v bývalé Jugoslávii. Na základě těchto zkušeností rozhodla Rada NATO na svém zasedání v roce 1992 v Oslo podporovat aktivity na udržení míru pod patronací Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě a ve snaze upevnit vztahy s OSN přijala v prosinci 1992 podobnou deklaraci o své připravenosti podporovat operace na udržení míru vedené na základě rozhodnutí Rady bezpečnosti OSN.

Rozhodnutí o podpoře operací pro udržení míru pod patronací Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě nebo OSN se odrazila i v chápání krizového managementu, který byl do té doby spojován pouze s odražením agrese vedené proti Alianci, tj. se společnou obranou.

Základní požadavky na revizi strategické koncepce

K základním požadavkům na revizi strategické koncepce patřilo:

- Soulad s novou bezpečnostní situací v Evropě.
- Potvrzení společné obrany a transatlantické vazby jako rozhodující funkce Aliance.
- Zachování těch aspektů strategické koncepce, které jsou v souladu s existujícím a předvídatelným strategickým prostředím a dalšími rozhodnutími a deklaracemi Rady NATO přijatými po roce 1991.
- Respektování změn v evropském bezpečnostním prostředí po roce 1991.
- Respektování vnitřních a vnějších změn Aliance a nových úkolů (*roles*) a poslání (*missions*) jakými jsou např. krizový management, operace na podporu míru a opatření proti šíření zbraní hromadného ničení a respektování všech relevantních ministerských rozhodnutí přijatých od roku 1991, při současném respektování skutečnosti, že proces transformace NATO se vyvíjí a Aliance musí být připravena čelit i budoucím rizikům a výzvám.

Koncepčním rámcem pro revizi byla předchozí strategická koncepce a některé další podrobnější dokumenty, jako je např. „Směrnice pro vojenskou realizaci Strategické koncepce Aliance“ MC400/1. Koncepce je veřejným dokumentem, na jejím zpracování se podíleli svými připomínkami rovněž tehdy ještě přizvané státy, tj. Česká republika, Polsko a Maďarsko. O nové strategické koncepci mají být podle rozhodnutí Aliance vhodně informovány i partnerské státy.

V průběhu přípravy nové strategické koncepce byly řešeny mj. problémy související s vhodností a legitimitou vojenských zásahů mimo teritorium Aliance, rozšířením

poslání Aliance o problematiku šíření zbraní hromadného ničení, terorismu, obchodu s drogami a organizovaného zločinu, legitimitou vojenských akcí NATO bez souhlasu OSN a vztahy mezi evropskými členskými státy a USA, především ve spojitosti s vytvářením evropského pilíře Aliance a změnami v její velitelské struktuře.

Konečné znění strategické koncepce je výsledkem intenzivních diskusí, které probíhaly na washingtonském summitu, zejména mezi ministryni zahraničí USA Madeleine Albrightovou a jejím francouzským protějškem Hubertem Védřinem a představuje určitý kompromis mezi stanovisky USA a evropských členských států, zejména Francie.

Úplné znění nové strategické koncepce je k dispozici mj. na internetové adrese: <http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-065e.htm>

Poslání a úkoly Aliance

Za rozhodující a trvalé poslání (*purpose*) Aliance se považuje, v souladu s washingtonskou smlouvou, zajištění svobody a bezpečnosti všech členských států politickými a vojenskými prostředky. Základním řídícím principem (*guiding principle*) činnosti je společná odpovědnost a vzájemná spolupráce při podpoře nedělitelné bezpečnosti členských zemí.

Poslání Aliance má být realizováno základními bezpečnostními úkoly (*fundamental security tasks*). K těmto úkolům patří: bezpečnost, konzultace a odstrašení a obrana. Ke zvýšení bezpečnosti a stability v euroatlantické oblasti má přispět rovněž krizový management a partnerství.

Strategické perspektivy

Aliance působí v prostředí nepřetržitých změn, které byly v uplynulých letech obecně pozitivní. Klíčovou úlohu v tomto pozitivním vývoji sehrává NATO.

Angažovanost Aliance při upevňování míru a stability v euroatlantické oblasti se odráží zejména v rostoucí politické roli NATO, rozšiřování jeho politického a vojenského partnerství, spolupráci a dialogu s dalšími státy, včetně Ruska a Ukrajiny, otevřenosti k přijetí dalších členů, spolupráci s dalšími mezinárodními organizacemi, angažovanosti v prevenci konfliktů a krizovém managementu, zejména na Balkáně, včetně operací na podporu míru (*peace support operations*). Zároveň však přetrvávají nejistoty a rizika, ze kterých mohou vzniknout velmi vážné krize.

Aliance se úspěšně přizpůsobila požadavkům nového strategického prostředí. V rámci vnitřní reformy NATO byla přijata nová velitelská struktura, včetně koncepce společného úkolového skupení (*Combined Joint Task Force – CJTF*) a upevněna byla tzv. evropská bezpečnostní a obranná identita.

Rozhodujícím rysem bezpečnostního prostředí v euroatlantické oblasti se staly vzájemně se posilující organizace (*mutually reinforcing organizations*), zejména OSN, Organizace pro spolupráci a bezpečnost v Evropě, Evropská unie a Západoevropská unie.

K dosažení strategických cílů NATO přispívají rovněž smlouvy o kontrole a nešíření zbraní, které se odrážejí ve zvýšení stability, transparentnosti, předvídatelnosti a nižší úrovni vyzbrojování a verifikaci. K nejdůležitějším patří smlouva o konvenčních

ozbrojených silách v Evropě, smlouvy START, smlouva o úplném zákazu zkoušek jaderných zbraní, smlouva o nešíření jaderných zbraní, smlouva o chemických zbraních, smlouva o protipěchotních minách a smlouva „Otevřené nebe“.

Rozsáhlá konvenční agrese proti Alianci je velmi málo pravděpodobná, vznik tohoto ohrožení však nelze z dlouhodobého hlediska zcela vyloučit.

Bezpečnost Aliance může být ohrožena celou řadou mnohostranných a často obtížně předvídatelných rizik. Tato rizika zahrnují nejistotu a nestabilitu v rámci i mimo euroatlantickou oblast a možnost rychle se vyvíjejících regionálních krizí na periférii Aliance.

Etnické a náboženské rivality, teritoriální spory, neodpovídající nebo zhroucené úsilí o reformy, porušování lidských práv a rozpad států mohou vést k lokální nebo dokonce regionální nestabilitě. Vzniklá napětí mohou způsobovat krize ovlivňující euroatlantickou stabilitu, lidská strádání a ozbrojené konflikty. Tyto konflikty se mohou šířit do sousedních zemí, včetně států NATO a bezprostředně tak ovlivňovat bezpečnost Aliance.

Za důležitý bezpečnostní faktor se považuje rovněž existence mohutných jaderných sil mimo Alianci, šíření zbraní hromadného ničení a prostředků jejich dopravy na cíl a globální šíření moderních, zejména informačních technologií.

Ozbrojený útok na teritorium Aliance má být řešen v rámci článku 5 a 6 washingtonské smlouvy. Bezpečnostní zájmy NATO však mohou být ovlivňovány rovněž obecnějšími riziky, jakými jsou např. terorismus, sabotáže, organizovaný zločin a přerušování toku životně důležitých zdrojů.

Pozornost je věnována také živelnému pohybu velkých skupin obyvatelstva jako výsledku ozbrojených konfliktů. Tato rizika mají být řešena v rámci článku 4 washingtonské smlouvy, který vytváří rámec pro konzultace mezi členskými zeměmi a koordinaci jejich úsilí a reakcí.

Přístup k bezpečnosti v 21. století

Aliance usiluje o široký přístup k bezpečnosti, který uznává důležitost politických, ekonomických a sociálních faktorů a faktorů životního prostředí. Kolektivním cílem NATO je vytvoření evropské bezpečnostní architektury, ve které se úsilí Aliance a dalších mezinárodních organizací vzájemně doplňuje a zesiluje.

Za nejdůležitější opatření k zachování míru a posílení euroatlantické bezpečnosti a stability považuje Aliance:

- ◆ upevňování transatlantické vazby,
- ◆ udržování účinných obranných kapacit dostatečných pro odstrašení a obranu a realizaci celého spektra poslání Aliance,
- ◆ vytváření evropské bezpečnostní a obranné identity v rámci NATO,
- ◆ celkovou schopnost úspěšně řešit krize,
- ◆ svou stálou otevřenost novým členům,
- ◆ nepřetržité úsilí o partnerství, spolupráci a dialog s dalšími zeměmi, včetně oblasti kontroly zbrojení a odzbrojení.

Prevence konfliktů a krizový management

Aliance bude usilovat, spolu s dalšími organizacemi, o zabránění konfliktům. V případě, že tyto konflikty přesto vzniknou, bude přispívat k jejich účinnému řešení v souladu s mezinárodním právem, včetně možnosti vedení krizových operací mimo článek 5 washingtonské smlouvy (*non-Article 5 crisis response operations*). Připravenost Aliance k těmto operacím, které budou vedeny často i za účasti partnerských států, podporuje obecnější cíl posilovat a rozšiřovat stabilitu.

V této souvislosti NATO připomíná svou nabídku vyjádřenou mj. v Bruselu v roce 1994 podporovat případ od případu v souladu se svými vlastními postupy operace na udržení míru (*peacekeeping operations*) a další operace pod pravomocí Rady bezpečnosti OSN nebo odpovědností Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, včetně poskytnutí dostupných zdrojů a zkušeností Aliance. Účast v těchto operacích zůstane i nadále předmětem rozhodnutí jednotlivých členských států v souladu s národními ústavami.

Prevence konfliktů a krizový management mohou být vysoce náročné a klást stejně velké politické a vojenské požadavky, jakými jsou např. soudržnost, mnohonárodní příprava podrobné předběžné plánování, jaké jsou kladeny na situace řešené podle článku 5 washingtonské smlouvy. Realizovány však budou prostřednictvím standardních aliančních struktur a postupů.

Směrnice pro síly Aliance

Aliance má udržovat nezbytný vojenský potenciál k realizaci celého spektra poslání, síly NATO musí přitom zajišťovat její vojenskou účinnost a volnost jednání.

S ohledem na společnou obranu podle článku 5 washingtonské smlouvy musí být schopné odstrašit jakoukoliv potenciální agresi, v případě, že k útoku přesto dojde, musí zastavit postup agresora v co největší vzdálenosti a zajistit politickou nezávislost a teritoriální integritu členských států. Zároveň musí být připraveny přispívat k prevenci konfliktů a vést krizové operace mimo článek 5. Důležitým úkolem je rovněž rozšiřování spolupráce a porozumění s partnery a dalšími státy, zejména v jejich přípravě na možnou účast v operacích Partnerství pro mír pod vedením NATO.

Dosažení cílů Aliance závisí v rozhodující míře na spravedlivém podílu jak na úkolech, rizicích a odpovědnostech, tak i výhodách společné obrany. Přítomnost konvenčních a jaderných sil USA v Evropě se považuje pro bezpečnost Evropy za životně důležitou.

Praktická opatření (*arrangements*) umožňují Alianci využívat politické, vojenské a další výhody společné obrany a zabránit nacionalizaci obranné politiky, aniž by zbavovaly členské státy jejich suverenity. Zároveň umožňují realizaci krizových operací a vytvářejí předpoklady pro jednotnou reakci na všechny možné situace. Založeny jsou na postupech pro konzultace, integrované vojenské struktury a dohodách o spolupráci.

Rozhodujícím je přitom společné plánování sil, společné financování, společné operační plánování, mnohonárodní jednotky, místa velení a organizace velení, integrovaný systém protivzdušné obrany, vyváženost úkolů a odpovědností mezi spojenci, případné rozmišřování a rozvíjení sil mimo vlastní teritorium, opatření krizového managementu a posilování, společné standardy a postupy pro vybavení,

výcvik a logistiku, společné doktríny a cvičení více druhů ozbrojených sil a ozbrojených sil více států a spolupráce v oblasti infrastruktury, vyzbrojování a logistiky.

Poslání ozbrojených sil Aliance

Ozbrojené síly Aliance mají být schopné účinného odstrašení a obrany, udržovat nebo obnovovat teritoriální integritu členských států a v případě konfliktu jej rychle ukončit přinucením protivníka přehodnotit svá rozhodnutí, zastavit jeho útok a přinutit ho k ústupu. Udržovat musí kapacity nezbytné pro společnou obranu při současné schopnosti účinně vést krizové operace mimo článek 5 washingtonské smlouvy.

Velikost, připravenost, dostupnost a rozvinutelnost ozbrojených sil Aliance má odrážet závazek ke společné obraně a vedení krizových operací, které mohou mít krátkou dobu výstrahy a mohou být vedeny ve značné vzdálenosti od mírových posádek, včetně území mimo teritorium Aliance.

Velikost ozbrojených sil má být udržována na nejnižší úrovni v souladu s požadavky společné obrany a dalších poslání Aliance při současném zachování odpovídající odstupu připravenosti. Mírové rozmístění sil má zajišťovat dostatečnou vojenskou přítomnost na celém teritoriu Aliance, včetně rozmístění a rozvinutí sil mimo vlastní teritorium a předpusnutého rozvinutí (*forward deployment*).

Struktura velení NATO má umožňovat velení a řízení celého rozsahu vojenských poslání Aliance, včetně využití pohyblivých společných míst velení pro mnohonárodní ozbrojené síly a jednotky tvořené více druhy ozbrojených sil.

Zvláštní pozornost je věnována operačním kapacitám, zejména účinnému zasazení (*effective engagement*), rozvinutelnosti a pohyblivosti, odolnosti sil a infrastruktury a schopnosti dlouhodobé činnosti (*sustainability*), zahrnující logistiku a rotaci sil. Důležitá je v této souvislosti interoperabilita, včetně lidského faktoru, optimální využití moderních technologií, udržování informační převahy a vysoce kvalifikovaný personál. Za důležitý multiplikátor se považuje velení, řízení a spojení a vojenské zpravodajství a pozorování.

Dále se zdůrazňuje stálá dostupnost sice omezené, vojensky ale významné části pozemních, vzdušných a námořních sil schopných optimálně rychle reagovat na celý rozsah možností, včetně útoku na Alianci s krátkou dobou výstrahy. K vedení dlouhodobých operací jak v rámci, tak mimo teritorium NATO má být připraven větší počet jednotek s odpovídajícím stupněm připravenosti.

Aliance má být schopna vytvářet větší ozbrojené síly jako reakci na důležité změny v bezpečnostním prostředí a některé další omezenější požadavky, zejména posílení, mobilizaci záloh nebo reorganizaci sil (*reconstituting forces*). Tato schopnost má odpovídat potenciálním ohrožením, včetně jejich možného dlouhodobého vývoje.

Pozornost je v této souvislosti věnována výraznému zvýšení připravenosti a kapacit vojenských sil na periferii Aliance. Za mimořádně důležité se považuje včasné posílení a doplnění zásob jak v rámci, tak mezi Evropou a Severní Amerikou.

Důležitým požadavkem je optimální struktura sil a postupy, včetně těch, které umožňují rychlé a výběrové vytváření, rozvinování a stahování sil k zajištění odstupu, pružné a včasné reakce. Pozornost je věnována rovněž schopnosti reagovat na ohrožení spojená se šířením zbraní hromadného ničení a prostředků jejich dopravy na

cíl. Ozbrojené síly Aliance a infrastruktura mají být chráněny také proti teroristickým útokům.

Charakteristika konvenčních sil

Úsilí o zajištění celého rozsahu poslání Aliance se odráží ve struktuře jejích ozbrojených sil, počtech sil a prostředků, připravenosti, dostupnosti a zabezpečení, výcviku, možnostech rozvinutí a zasazení, kapacitách pro další výstavbu ozbrojených sil a jejich mobilizaci.

Cílem je dosáhnout optimální rovnováhy mezi silami s vysokým stupněm připravenosti schopných rychlého, v případě potřeby okamžitého, zahájení společné obrany nebo krizových operací mimo článek 5 washingtonské smlouvy, silami s různým stupněm nižší připravenosti jako základu pro společnou obranu, pro rotaci sil nezbytnou k vedení krizových operací nebo pro další posílení některé oblasti a dlouhodobými kapacitami pro výstavbu ozbrojených sil a doplnění pro nejhrošší, ale zároveň nejméně pravděpodobný případ rozsáhlých operací v rámci společné obrany.

K rozhodujícím úkolům ozbrojených sil Aliance má patřit:

- ▲ kontrola, ochrana a obrana teritoria,
- ▲ zajištění neomezeného využití námořních, vzdušných a pozemních komunikací,
- ▲ kontrola moří a ochrana rozvinutí námořních prostředků odstrašení,
- ▲ vedení samostatných a společných vzdušných operací,
- ▲ zajištění bezpečného vzdušného prostoru a účinné rozšířené protivzdušné obrany,
- ▲ pozorování, vojenské zpravodajství, průzkum a radioelektronický boj,
- ▲ strategická přeprava,
- ▲ zajištění účinných a pružných prostředků velení a řízení, včetně pohyblivých společných míst velení.

Charakteristika jaderných sil

Základní poslání jaderných sil zůstává i nadále politické – zajistit mír a zabránit nátlaku a jakémukoliv druhu války. Jaderné síly NATO mají u jakéhokoliv agresora vzbuzovat nejistotu o povaze reakce Aliance na vojenskou agresi a dávat najevo, že jakákoliv agrese není rozumnou volbou. Rozhodující úlohu sehrávají i nadále strategické jaderné síly USA. K celkovému odstrašení a bezpečnosti Aliance budou i nadále přispívat nezávislé jaderné síly Velké Británie a Francie, které mají svou vlastní odstrašovací úlohu.

Zdůrazňuje se, že schopnosti Aliance řešit krize diplomatickými a jinými prostředky, včetně vedení konvenční obrany se výrazně zvýšily. Situace, ve které by se uvažovalo o použití jaderných zbraní jsou proto velmi vzdálené.

Od roku 1991 uskutečnila Aliance řadu opatření, která odrážejí bezpečnostní prostředí po ukončení studené války. Došlo k výraznému snížení typů a počtů substrategických sil (*sub-strategic forces*), včetně vyřazení všeho jaderného dělostřelectva a pozemních řízených střel krátkého dosahu, ukončen byl proces stálého jaderného

krizového plánování (*standing peacetime nuclear contingency plans*). Jaderné síly NATO nejsou zaměřeny na žádnou konkrétní zemi.

Aliance však bude přesto udržovat v Evropě na minimální úrovni, odpovídající existujícímu strategickému prostředí, nezbytné substrategické síly, které mají představovat důležitou vazbu se strategickými jadernými silami. Zahrnovat mají letouny dvojího použití a malý počet britských jaderných hlavic TRIDENT. Substrategické jaderné zbraně však nemají být za normálních okolností rozmístěny na hladinových plavidlech a útočných ponorkách.

Spojenci berou v úvahu, že radikálními změnami bezpečnostní situace, včetně snížené úrovně konvenčních sil v Evropě a zvýšené doby reakce, se výrazně zlepšila schopnost NATO utlumit krizi diplomatickými či jinými prostředky nebo v případě nutnosti zahájit úspěšnou konvenční obranu. Okolnosti, za nichž bychom mohli uvažovat o jakémkoli použití jaderných zbraní, jsou proto mimořádně vzdálené. Jaderné síly NATO už dávno nesměřují proti žádné zemi. Nicméně NATO si zachovává – na minimální úrovni odpovídající běžné bezpečnostní situaci – příslušné substrategické síly na základnách v Evropě, které budou zajišťovat základní spojení se strategickými jadernými silami a posilovat transatlantická spojení.

Z nové strategické koncepce NATO pro 21. století, schválené na washingtonském summitu 24. dubna 1999.